

קרבן השפע אשר לסדן

מאת ג. קרסל

א

לא הסרו מעולם בעלי שפע בספרות העברית, אם בנו הקריה הרסה ואם בנו שקדכה לה במשך מאות בשנים. אולם אם נזכור על פני פסח ספרותנו החדשה, במשך מאות השנים האחרונות, דומה עלי שלא אטעה בהרבה אם אני מונה ארבעה שנות בלבד: שנתו של ברנפלד ונחמה פוקולוב מהדור הקודם, אליעזר שטיינמן מהדור המקשר את הקודם לזה שלנו, והאחרון, שכל כולו בן דורנו וגיורולו, הוא רב פרו, שייבל משלשתם גם יחד לחיים טובים וארוכים.

מה שאמר פעם ביאליק על סוקולוב: "אילו גם לא מי שיתאווה לאכף את כתבי סוקולוב, כאמ"ריו, מכאיו, פיליסוני, רשמי מסעיו, מחקריו, ספריו וכו' וכו' ולהביאם למקום אחד, עליו להזכין לשם כך שלוש מאות גמלים" (מה צר שממה מופלאה זו של ביאליק על סוקולוב לא כוננה עד כה?) — ניתן בקלות ליישם לכל שלוש האחרים, היותה לי הודמנות להתמודד עם השפע של שלושה מהם: סוקולוב, ברנפלד וסדן. כשעסקתי בהוצאת מבחר כתבי סוקולוב בשלושה כרכים (יצאו בהוצאת הספרים הציונית) טבעתי, פשט הדברים כמשמעם, בים זה של חומר — והמדובר אך ורק בעברית! וכשר צאתי "איכשהו" בשלום מצלילת זו, יצאתי גם בשלל לא מעט מהתבטמות של כתיבה עברית סגורה נית ומגוננת בת כמה דורות. כל עצמו של סוקר לוב היה הר געש לו לעתה מכל הדורות, שכל נושא היה שווה לו לעתה לשונו וסגנונו.

בניגוד גמור לסוקולוב היה ברנפלד, שדרכו מאז מאבדו לראשון ועד האחרון (במשך שנים שנה) היתה מתון כותן, בסובח ובנחת ריחה עם כך סובה את הלב. על אף למדנותו המופלגת לא זכור לי אי פעם שהשתמש בציטטין (ועל כך יבאה המנו של בן דורו חוקר גדול, שדומני, שכמעט לא נשתיר ממנו כלום לקורא זה ימינו). היה הוא בעל המסה הר מדעית, החיננית, שחשת שהיא מבוססת על תשחית רחבה, ואכן, כתיבתו משכה את לב הרבים ובכללם גם כותבי הספרים האלה שנתנו. בשל כך גיסייתי לפני שנים לרשום את דבריו ועם כל החומר העצום שרשמתיו. ראיתי לבסוף, שזה בחנינת טיפה מהים, כך למשל פירסם יום יום מעל דפי העתון היומי "הצופה" מאמרים בענייני דיומא ומדע (רשומות אלה נותרו בכהובים אצלי).

על שטיינמן אין להרחות דברים, שאנו מכיר רים חוזרים עדיין שפע זה וביתוד בדברי ואילו על השפע של סדן עוד ידובר בנא.

מדרכו של שפע, שהוא מורכב מכמה וכמה תנודות, שאת עיקרה אני כותב כאן, קודם כל: צורות ההבעה השונות בשפע סוגים ספרותיים ומה שברוך בכך: רכנינות הנדשאים, ושוב, אף כאן בצר רות שונות, הכל לפי הענין, ועל הכל הייחוד בכנינו. מאן גם ההכונה האחרת, הניכרת גם בכי תיבה — אמנות הישית, ולא שכתנו תכונה אחרת. שיש שעושים אותה לראש פינה לכל, בניגוד לדעתו של כותב הדברים האלה: הזכרון, אכן תכונה יוצר לאה ונעלה היא הזכרון, כהנאי, שאינו תורג כבי

בולו ככלייזר, שאם הוטר הזכרון כמטרה בפני עצמה הרי ערכו כקליטת השום — ויש בידינו הר כחות למכביר על כך.

ואשר לצורות ההבעה, הרי אלה שונות אצל כל אחד ואחד מכל הארבעה הנזכרים. על סוקולוב ובמידה מסוימת על סדן ניתן לומר, שקשה למצוא צורה, שלא ניסו בה: שירה, סיפור, מסה, חקר, פיי לישון, זכרונות ועוד. שטיינמן ניסה כוחו בסיפור ובמסה, ברם בסוג האחרון מצויים אצלו תחסיננים לרוב, לא כן ברנפלד, שלא הרג מעולם מהפרוזה, אם בחקר ומסה ואם בזכרונותיו, שהם פנינים ספרות האלה, שלא מנינו כמובן עדיין את כולם, הוא שרובם ככולם קיימו את עצמם מעבר לזמנם. הר ברים אסורים במרבית דבריהם של הארבעה גם יחד, אתה יכול עוד היום ליהנות וללמוד גם יחד, שני דברים הבאים כאחד, מדבריהם של ברנפלד וסוקולוב, בניגוד לרבים ונרובים של בני דורם. מבחינה זו אין לאבד מלה יתירה על השניים האחרונים, הקרובים לנו בזמן וברוח.

הוא הדין ברבנויות הנדשאים, שאינה מחייבת דחוק ריבויין של הצורות — וברנפלד ושטיינמן יוכיחו, היו בין אלה, שלאחר שנים הוזיחו פינות מסוימות: נכשון לחלוטין — כך סוקולוב וסדן לגבי השירה והסיפור. רבנויות זו כרוכה כמובן בחושים ערים להיקף והיקפים לא שגורים, זאת ניתן לומר על ארבעתם גם יחד, הריגה זו מהר תחום השגור של מידע אנושי, דאי שאינה נכיתה אצל רבים ובוודאי אין לזה קשר עם הזכרון, אף שלזה יש כאן חלקימה. צירנות זו, המרדה לעיתים שינה, היא הנותנת שפע להיקף העצמי, שאם אתה משווה אותו לשיגרה הרווחת, אתה רואה בעליל הפער התהומי בין הבינוניות לבין הרחוק ולעתים אף התחושה המתהיכרתית של סלידה מבר נוניות זו. המתגוללת ממש בראש כל הוצות. וזהו רבנויות תיה ותוססת, המתסיסה את בעליה יום יום ושעה וקושרת דבר בדבר בשרשרת שאין לה סוף, שעל כך הכל קשור יחד ומכאן למשל אצל סדן תפיסתו על ספרות עברית, אף שלמעשה, וחובה להניח זאת בשעה הגינית זו, שהוא עצמו לא קיים בורך כלל תפיסה כוללת זו — וראייה לכך מאות המסות על הספרות ולא על החסידות והרבנות. מאדך גיטא אתה מוצא קשר גרנדיוזי זה דחוקא במ סות על גוטיים אחרים, כשהוא עובר כחוס שני, אם ברמיזה ואם בפירוש בכל תחומי המחקרים.

ב

ואם אנו באים לדבר בייחוד שבסגנון, חובה אף כאן להודות, שגם בתחום זה בולטת תכונה המרד בשיגרה ובלעיסת מסבעות-לשוניות. קשה לנו לשער באיזו מידה הרחיבו אלה הארבעה (שלונסקי הוא ענין בסני עצמו) את יריעות לשר ננו למקדים, שלא הורגלנו להם בדרך כלל. אתה יכול לצלול בפיליסוניים של סוקולוב ובמסות של שטיינמן בהסמן גלי העברית במשך כל הדורות, ולעתים אתה עשוי להסיח דעתך, בשל הקולות העזים של הגלים, מגופם של העניינים עליהם הוריקו כל מכני לשונו במשך כל הדורות. סוקולוב היה רגיל לנבד בפיליסוניים שלו את הצירופים שאינם סכימיים והיה מי שאמר, כשאני קורא פיליסון כזה של סוקולוב אני מניף עין החלה על המלים

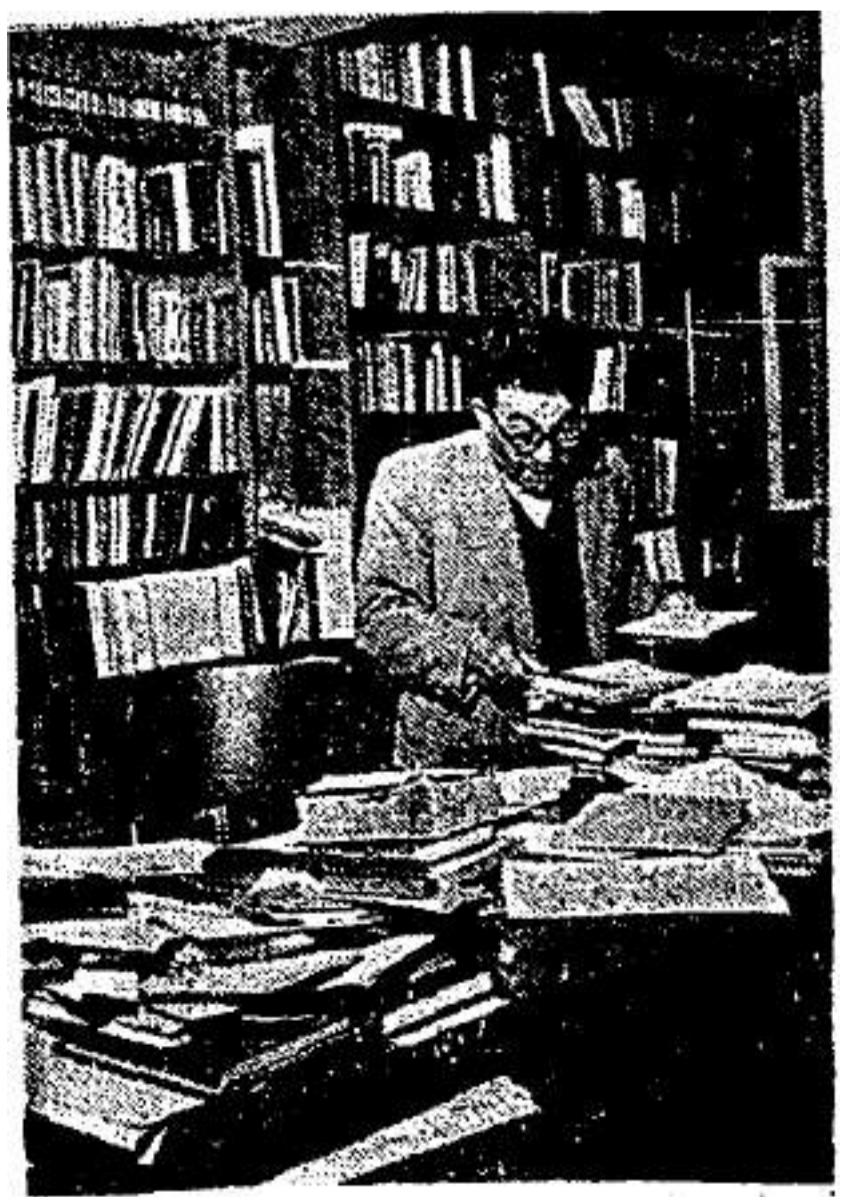
עם קבלתו פרס ביאליק ותואר דוקטור-מבוד מאוניברסיטת בר-אילן

חוד אלה שהכרנום בארץ ועתה כולם בעולם האמת, שלא נעדרה מהם הכונת הרשעות — לשפתחנו לא מצאנו תכונה זו אצל סדן, לפחות מנסיוני כשיה בעל פה אתו במשך ארבעים וכמה שנים.

ולמני שאנו באים לדבר בשפע של סדן בנתי גים סטייסטיים, גוסוף עוד ענין גדול והשוב, של צערנו גנוז עד היום — הלא היא האמנות האפיסית סולארית. מכתביו של סדן, יש להם "אבות" בספר ורונגו, שהם לא רבים ביותר: ילג וביאליק, אף כאן הומור ורצינות, היורדים עד לשתות ומשמשים בעירוב, בנוסף לחסינות מימאריסיות, העוברות כחוס שני בכל מכתביו. כל היסטוריות לעתיד יוכל לשאוב במלוא הפניים חומר על פני הדור, דבריו וראשיו, סופריו וחכמיו. כאן אני במקצת בר-סמכא, שכן בידי אחד האספים הגדולים, ואולי גם הגדול ביותר, של מכתביו, המשתרעים על פני עשרות בשנים. הוסף לכך את השגינות וההברקות כהנדרות של אישים ועניינים והרי לפנינו סן כמעט לא ידוע ברבים — וחבל.

ד

וכמעט ששכחנו את העיקר, שוה למעלה משנות דוד עוסק כותב הסורים האלה בכינוס ביבליוגרפי של כתבי דב סדן וחובה לומר בריש הדברים, שהר בה דברים קשים ואפילו מסוככים ביותר עשיתי בימי חלדי. ברם דבר זה של רישום כתבי סדן הוא כמעט משימה בלתי אפשרית, ואף על פי כן עשיתי הכל להתגבר על כך ואני מקחה בקרוב לר אות תוצאות של ממש במסירה לדפוס של החלק

דב סדן, ג. עשרים שנה.

הראשון של הביבליוגרפיה לכתבי דב סדן, הכולל רשימת כל הספרים שלו, מכל הסוגים (עד האחד בינואר 1980) ומאמריו עד שנת 1936. כל אלה השי לשה לא זכו עד היום לביבליוגרפיה, לפחות לא בד פוס (בידי א. ר. מלאכי מצוייה ביבליוגרפיה של סוקולוב, כשם שבדיי הומר ביבליוגרפי לא מעט על ברנפלד. על הביבליוגרפיה של שטיינמן לא שמענו עד כה ומן הראוי שגדע ונשמע).

שפע רבוגי זה של סדן מסתבם תחילה בשרי עור-הספרים שלו, המתחלק כך:

- ספר מקור 54
- תרגומים לעברית 28
- מבואות לספרים 169
- תרגומים לעברית עם מבואות 12
- תרגומים ליידיש 1
- ספרים שנערכו על ידו 19
- בסך הכל 283

לכך יש להוסיף, שנימנו כאן בין הספרים שני ערכו על ידו אך ורק אלה שזאת נאמר בכפושש אם בהקדמת הספר או במקום אחר. לעומת זאת מצויים ספרים מרובים, שדבר זה לא נזכר בהם נערכו על ידו ולעיתים עריכה יסודית ביותר, הם בואות לספרים מכונסים בשנים האחרונות בספרים הם מלווים לא פעם בביבליוגרפיות מסורסות לכס רות על אותו סופר בכמה לשונות, ביבליוגרפיות, שעדיין לא הגיעו עד כה בחלקן הגדול ורישום הביבליוגרפים בנייהכי, התרגומים הם משלוש הלשר גות: יידיש, גרמנית ופולנית. הן הלשונות שבהן גם השתמש סדן, מתוך לעברית. כאן במקום הראשון היא לשון יידיש, שהירבה לכתוב על סופריה ועי ליה. אף כתיבתו בידיש מיוחדת במינה היא. אני מצוי ביותר אצל סגנונות יידיש, אבל במידה שגרה אה לי אין זו הלשון של גליציה, המוכרת לי כמקצת משמע שהוא טיגל לעצמו את הנופת והי סגנון, המקובלים בספרות יידיש המודרנית (אם לשון זו היא היתה פעם מוכרת — וזהו שאנה אחרת).

ואשר לשיעור המאמרים — הוא כגיוצ לכבדים עצומים, במידה שמוקדם עדיין לנבד נתן אפילו באופד. בספרים כונסו כל הסוגים האפשריים של סדן, לרבות ספר-השירים שלו, לראשון בספריה, שגנו. אם כונסו המסות בענייני ספרות, הרי החלל קה הטובליציסטיית עדיין מצפה לכינוס, שרק כעס מוצר מצוי בספרים לעומת השיעור הגדול המפור עדיין, ובעיקר בכרכי "דבר". דין ודברים לי עם סדן זה שנים הרבה, שאינו כונס את הסור הקבוע שלו ב"דבר", שהיה חותם עליו "סס". באותם ימים הייתי מצפה בכליון עיניים להופעתו של סור זה, בלא לדעת מי המסתתר תחת כינוי זה. אלה הן תגור בות קצרות, שגונות קולעות, שהמידע העצום והי בקורת המוחצת באות בהן במשולב.

וכאן המקום להזכיר את זליג לבון זיל, שהיה הראשון שדאג לכינוס סופרי סדן. בשנים האחרונות, וביתוד לאחר ספירתו של זליג, עושה ומעשה בתי חום כינוס כתבי סדן, וכדרכו בעניינות וברוב יעיר לוח, ישעיהו אברך. לא מאט בשל סירתו אנו זוכים עתה להופעה, הכתבים, המידים כסידורם, ובכ" ללם גם הכרכים, שיוכו עתה את סדן בפרס ביאליק.

ונחתום בברכת הרבים, שיזכה דב סדן, ואתו רעייתו המלחה הנאמנה גוססה, לחיים טובים ואררי כים ונזכה עוד מולגו שנים רבות ליהנות מיוג ואורו של סדן.

מרים דרור

*

ארלי דבריק קרו לי נחמה, שצרי אפרת פי המלים הן משאלה, ואני שקה לשאלת לנפשי יזים קטנות פוגני הסלע

מה יתה בעת נתיא, קשתעפריים התמלאנה משאלות עד פי תגוי הסלע לא יכילון עוד?

קשתומלים ילבושו את אימת הסלע המתפוצץ לנפשו, וצפרי נחמה מתקסות ישובו אל תגוי המסאלות —

מה שקשה אנהתי, כמים הנגרים פנאדי, ואובדים קתפץ, ופדים לפסע לורם, תברכות הקחלות תתמלאנה מתדש מה שקשה אנהתי הותרת עד אשר תשוב אלי וכל צנורי הפסף מים קחלים

לעיני בעיניך — ספרים נקראים